

الطباق و بنجاریابی پرسشنامه پنج عاملی شخصیت نوجوانان (BFQ-C) در دانش‌آموزان مقطع متوسطه

رحیم یونسی* و مصومه ملاعلی‌زاده**

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی خصوصیات روان‌سنجی پرسشنامه پنج عاملی شخصیتی نوجوانان (BFQ-C) در دانش‌آموزان متوسطه ماکو انجام شد و از نوع توصیفی-تحلیلی بود. جامعه آماری کلیه دانش‌آموزان شاغل به تحصیل مقطع متوسطه شهر ماکو در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ بودند. از میان آن‌ها ۴۲۷ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. از پرسشنامه پنج عاملی بزرگ شخصیت کودکان و نوجوانان (BFQ-C) و نسخه اصلاح شده پرسشنامه شخصیتی آیزنک (EPQ) برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. تحلیل داده‌ها با روش‌های آماری آزمون t تست مستقل، ضریب آلفای کرونباخ، ضریب همبستگی پیرسون انجام شد. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین روان‌رنجورخویی آیزنک با بی‌ثباتی هیجانی همبستگی مثبت وجود دارد. برون‌گرایی آیزنک با انرژی/برون‌گرایی و هوش/گشودگی همبستگی مثبت دارد. بین روان‌پریشی آیزنک با باوجدان بودن و توافق‌پذیری همبستگی مثبت وجود دارد. ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب برای بی‌ثباتی هیجانی ۰/۷۴، باوجدان بودن ۰/۷۸، انرژی/برون‌گرایی ۰/۶۵، توافق‌پذیری ۰/۷۲، هوش/گشودگی ۰/۷۲ بود. نتایج حاصل از پایایی بازآزمایی در نمونه ۳۰ نفری در فاصله دو هفته‌ای نشان داد که پایایی بازآزمایی بی‌ثباتی هیجانی ۰/۸۲، باوجدان بودن ۰/۶۱، انرژی/برون‌گرایی ۰/۶۷، توافق‌پذیری ۰/۶۸، هوش/گشودگی ۰/۵۸ بود ($P < ۰/۰۱$). همچنین هنجار ایرانی BFQ-C با استفاده از نمرات استاندارد T و Z محاسبه شد.

کلید واژه‌ها

پرسشنامه پنج عاملی شخصیتی نوجوانان (BFQ-C)؛ روایی؛ پایایی؛ دانش‌آموزان

مقدمه

پژوهش‌های مختلف روان‌شناسی و عبور از نظریه‌ها و دیدگاه‌های مختلف در رویکرد صفات‌شناسی، به تدوین نظریه ۵ عامل شخصیتی بزرگسالان توسط مک کری و کاستا^۱ ختم شده است. بر اساس مدل پنج عاملی، شخصیت از پنج بعد اصلی تشکیل شده است که عبارت هستند از روان‌رنجورخویی^۲، برون‌گرایی^۳، گشودگی به تجربه^۴، توافق‌پذیری^۵، وجدان‌گرایی^۶. از این پنج عامل، دو عامل برون‌گرایی و توافق‌پذیری به صفات شخصیتی دارای ماهیتی بین شخصی مربوط هستند. عامل مسئولیت‌پذیری اساساً صفات رفتاری هدف‌گرا و نیز کنترل تکانه‌ها به شکلی جامعه‌پسند را در برمی‌گیرد. عامل روان‌رنجورخویی در برابر گستره‌ای از هیجانات منفی مانند غم، تحریک‌پذیری، تنش عصبی قرار می‌گیرد و عامل گشودگی نیز به گستردگی، عمق و پیچیدگی وجوه فکری، ذهنی و تجربیات فرد مربوط است (گروسی، ۱۳۸۰).

متناسب با هر نظریه شخصیت، برای سنجش ابعاد مختلف شخصیت از پرسشنامه‌های مختلفی استفاده می‌شود. در این نظریه عوامل شخصیتی برون‌گرایی، توافق‌پذیری، وجدان‌گرایی، روان‌رنجورخویی، انعطاف‌پذیری را می‌توان از طریق پرسشنامه شخصیتی NEO شناسایی کرد (گروسی، مهریار و قاضی طباطبایی، ۱۳۸۰). بر اساس این رویکرد در شناخت شخصیت، عوامل فوق می‌توانند رفتار آتی فرد را تا حدودی پیش‌بینی کنند (لایونو گوداشتاين، ۱۳۸۲). اکثر پژوهش‌های انجام شده درباره NEO، روایی و پایایی نسخه لاتین و فارسی آن را در بزرگسالان تأیید کرده‌اند (گروسی، ۱۳۸۰).

تلاش‌های اخیر روان‌شناسان شخصیت به توسعه نظریه ۵ عاملی به کودکان و نوجوانان منتهی شده است که حاکی از وجود عوامل فوق در بین گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان

1. Costa & McCrae
2. Neuroticism
3. Extraversion
4. Openness
5. Agreeableness
6. Conscientiousness

است (کاسپی روبرتس و شینر^۱، ۲۰۰۵). به طوری که برای سنجش عینی عوامل پنج‌گانه شخصیت کودکان و نوجوانان، پرسشنامه ۵ عامل بزرگ برای کودکان BFQ-C را باربارانلی، کپارا و راباسکا،^۲ (۱۹۸۸) طراحی کرده‌اند. BFQ-C همسو با پرسشنامه ۵ عامل شخصیتی بزرگسالان عوامل انرژی/برون‌گرایی^۳، توافق‌پذیری^۴، وجدان‌گرایی^۵، بی‌ثباتی هیجانی^۶، هوش/گشودگی^۷ را می‌سنجد. عوامل پنج‌گانه در پژوهش‌های مختلف تأیید شده است (باربارانلی، کپارا و راباسکا^۸ و همکاران، ۲۰۰۳).

مطالعات مختلف نشان می‌دهند که نسخه انگلیسی BFQ-C از پایایی و روایی و هنجار مناسبی بهره‌مند است و قابلیت کاربرد آن در پژوهش‌های روان‌شناختی و بررسی‌های بالینی تأیید شده است (باربارانلی و همکاران، ۲۰۰۳).

نسخه BFQ-C مربوط به زبان هلندی نیز ارزیابی شده است و از وضعیت پایایی و روایی آن حمایت‌های خوبی شده است، به طوری که روایی همزمان بالایی بین BFQ-C و پرسشنامه شخصیت آیزنگ^۹ (EPQ) گزارش شده است. بین ویژگی‌های شخصیت نوجوانان و والدین همپوشی کم‌تری وجود داشت. تفاوت‌هایی در دو جنس دختر و پسر مشاهده شد. دختران نسبت به پسران توافق‌پذیری، همدردی عاطفی، رفتارهای اجتماع‌پسندانه بالا و گشودگی به تجربه/هوش، روان‌پریشی، مشکلات ارتباطی پایین‌تر داشتند. پایایی درونی (آلفای کرونباخ) زیرمقیاس‌های BFQ-C بین ۰/۷۱ الی ۰/۸۳ گزارش شده است (موریس، مسترز و دیدرن^{۱۰}، ۲۰۰۵).

در پژوهشی که لیدرا، پولمان و آلیک^{۱۱} (۲۰۰۷) در نوجوانان استونی انجام دادند، این یافته

1. Caspi, Roberts & Shiner
2. Barbaranelli, Caprara & Rabasca
3. Energy/extraversion
4. Agreeableness
5. Conscientiousness
6. Emotional instability
7. Intellect/openness
8. Barbaranelli, Caprara & Rabasca
9. Eysenck Personality Questionnaire
10. Muris, Meesters & Diederens
11. Laidra, Pullmann & Allik

به‌دست آمد که ویژگی‌های شخصیتی گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری، وجدان‌گرایی به‌طور مستقیم و روان‌رنجوری به‌طور معکوس با معدل کل همبستگی داشت. در ویژگی‌های شخصیتی به ترتیب توافق‌پذیری در کلاس ۲ - ۴ و وجدان‌گرایی در کلاس ۶ - ۱۲ پیش‌بینی‌کننده معدل کل دانش‌آموزان بود.

پژوهش درباره‌ی روایی سازه نسخه اسپانیایی BFQ-C نشان می‌دهد که هر دو مدل پنج‌عاملی و چهار عاملی تأیید می‌شود (هولگادو-تلو، کاراسکو-اورتیز، دلباریو کاندرا^۱، چاکن، موکوسو، ۲۰۰۹).

مرور پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهند که در پژوهش ولی نژاد (۱۳۹۱) پایایی به روش ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۶۴ الی ۰/۷۸ به‌دست آمده است. آقاییوسفی و ملکی (۱۳۹۰) نیز همسانی درونی کل را ۰/۸۱ گزارش کرده‌اند. همچنین پژوهش آقاییوسفی و ملکی (۱۳۹۰) نشان می‌دهد که الگوهای شخصیتی BFQ-C قابلیت شناسایی و پیش‌بینی افسردگی را در کودکان افسرده دارد، به طوری که به جزء عامل گشودگی بقیه عامل‌ها با افسردگی کودکان رابطه داشت و پیش‌بینی‌کننده افسردگی کودکان بود.

با در نظر گرفتن اینکه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت کودکان و نوجوانان (BFQ-C) در کشورهای مختلف استفاده شده است و گزارشی از وضعیت روایی و پایایی آن‌ها وجود دارد، ولی مطالعه منتشر شده‌ای وجود ندارد که در ایران خصوصیات روان‌سنجی BFQ-C بررسی کرده باشد. از طرفی آماده‌سازی و تدارک ابزاری که به نیاز به یک پرسشنامه شخصیت مبتنی بر مدل پنج عاملی در کودکان و نوجوانان پاسخ بدهد، از اهداف اصلی این پژوهش است. بر این اساس، پژوهش حاضر برای پاسخگویی با این سؤال انجام شد که خصوصیات روان‌سنجی BFQ-C در دانش‌آموزان مقطع متوسطه چگونه است؟

روش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شاغل به تحصیل شهر

ماکو در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ بودند. بر اساس اطلاعات اولیه تعداد ۳۵۰۰ دانش‌آموز متوسطه در این شهر وجود دارد. حجم نمونه بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران با دقت برآورد $d=0/05$ ، حداکثر واریانس $pq=0/25$ و سطح اطمینان ۹۵٪ تعیین و همچنین منطبق با پژوهش‌های روان‌سنجی تعداد ۴۲۷ نفر انتخاب شد. با توجه به گستردگی جامعه آماری و اجتماع دانش‌آموزان در مدارس و کلاس‌های مختلف، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای برای انتخاب نمونه استفاده شد. بر این اساس ابتدا از بین مدارس دخترانه و پسرانه شهر ماکو تعدادی مدرسه و سپس از بین مدارس انتخاب شده تعدادی کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد. با مراجعه به کلاس‌ها و جلب رضایت آزمودنی‌ها، داده‌ها گردآوری شد.

ابزار گردآوری داده‌ها عبارت بودند از:

پرسشنامه پنج عامل بزرگ کودکان و نوجوانان (BFQ-C)

پرسشنامه خودگزارشی پنج عامل کودکان و نوجوانان ۶۵ آیتم دارد که بابارانی و همکاران (۲۰۰۳) آن را ساخته‌اند. نحوه طراحی BFQ-C بدین ترتیب گزارش شده است که ابتدا ۲۸۵ صفت برای BFQ-C گردآوری شد که صفات شخصیتی نوجوانان را توصیف می‌کردند. سپس با مشاوره با معلمان و والدین به ۱۰۴ صفت تقلیل داده شد. در جریان مطالعات مختلف BFQ-C در نهایت به ۶۵ آیتم کاهش یافت. BFQ-C برای سنجش عوامل پنج‌گانه شخصیت (انرژی/ برون‌گرایی، توافق‌پذیری، وجدان‌گرایی، بی‌ثباتی هیجانی، هوش/گشودگی) در کودکان و نوجوانان طراحی شده است که برای هر عامل تعداد ۱۳ آیتم وجود دارد. نمره‌گذاری پرسشنامه در قالب مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای (۱= تقریباً هرگز الی ۵= تقریباً همیشه) انجام می‌شود. بنابراین، حداقل و حداکثر نمره هر عامل ۱۳ الی ۶۵ است (بابارانی و همکاران، ۲۰۰۳). در پژوهش‌های خارجی حمایت خوبی از روایی و پایایی BFQ-C به عمل آمده است. در پژوهش موریس، مسترز و دیدرن^۲ (۲۰۰۵)، که در نمونه نوجوانان هلند انجام شده، مشخص شد که پرسشنامه پنج عامل بزرگ کودکان و نوجوانان (BFQ-C) روایی همزمان

1. Big Five Questionnaire for Children (BFQ-C)

2. Muris, Meesters & Dideren

بالایی با پرسشنامه شخصیت آیزنگ^۱ (JEPQ) داشت. همسانی درونی (آلفای کرونباخ) زیرمقیاس‌های BFQ-C بین ۰/۷۱ الی ۰/۸۳ بودند. BFQ-C در یک پژوهش ایرانی استفاده شده است و فقط همسانی درونی کل پرسشنامه را ۰/۸۱ گزارش کرده‌اند (آقایوسفی و ملکی، ۱۳۹۰).

نسخه اصلاح شده پرسشنامه شخصیتی آیزنگ^۲ (EPQ): نسخه کوتاه پرسشنامه تجدید نظر شده شخصیت آیزنگ (آیزنگ^۳ و آیزنگ، ۱۹۸۵) دارای ۴۸ سؤال است که از آن برای سنجش سه بعد شخصیت روان‌رنجور خوئی^۴ (پایداری هیجانی / هیجان پذیری)، برون‌گرایی^۵ (برون‌گرایی / درون‌گرایی) و روان‌پریشی^۶ استفاده می‌شود. پرسشنامه مذکور یک مقیاس دروغ‌سنج نیز دارد که گرایش به خوب‌نمایی را می‌سنجد و ۱۲ ماده را شامل می‌شود. پاسخ به سؤالات EPQ به صورت «بلی» و «خیر» است که برای پاسخ بلی نمره یک و برای پاسخ خیر نمره صفر داده می‌شود. هر کدام از سه ابعاد روان‌رنجور خوئی، برون‌گرایی، روان‌پریشی از ۱۲ ماده تشکیل یافته است. بنابراین، حداقل و حداکثر نمره هر فرد بین صفر تا ۱۲ برای هر زیرمقیاس متغیر است. در پژوهش تایواری^۷، سینگ و سینگ (۲۰۰۹) در هند پایایی برون‌گرایی ۰/۷۶، روان‌رنجور خوئی ۰/۲۳، روان‌پریشی ۰/۲۳ و شاخص دروغ‌سنجی ۰/۶۲ گزارش شده است. در پژوهش بخشی پور و باقریان (۱۳۸۵) همسانی درونی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس برون‌گرایی ۰/۷۷، برای مقیاس روان‌رنجور خوئی ۰/۷۴، برای مقیاس روان‌پریشی ۰/۵۲ گزارش شده است. همچنین در پژوهش بخشی پور و باقریان (۱۳۸۵) روایی سازه EPQ تأیید شده است.

پژوهش حاضر با اخذ مجوزهای لازم برای اجرای پژوهش از طریق آموزش و پرورش منطقه ماکو شروع شد. به منظور آماده‌سازی BFQ-C ابتدا روایی ترجمه آن بررسی شد. بدین ترتیب ابتدا متخصص زبان انگلیسی از انگلیسی به فارسی ترجمه کرد و سپس متخصص دیگر

1. Eysenck Personality Questionnaire
2. Eysenk Personality Questionnaire
3. Eysenck
4. Neurotism
5. Extroversion
6. Psychotism
7. Tiwari

ترجمه معکوس (از فارسی به انگلیسی) انجام داد و نواقص ترجمه اصلاح شد. سپس با نظر اساتید راهنما و مشاور و دو روان‌شناس دیگر ترجمه فارسی از نظر روایی صوری تأیید شد. بعد از اجرای مقدماتی روی نمونه ۳۰ نفری و آماده شدن نسخه نهایی، پرسشنامه روی نمونه ۴۲۷ نفری از دانش‌آموزان اجرا شد. همچنین نمونه‌ای متشکل از ۳۰ نفر نیز انتخاب شد که به منظور بررسی پایایی بازآزمایی در فاصله دو هفته‌ای انجام شد.

از نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ برای تحلیل‌های آماری استفاده شد. از آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد؛ فراوانی و درصد) برای توصیف متغیرهای پژوهش و از روش‌های آماری ضریب همبستگی، ضریب آلفای کرونباخ، آزمون تی مستقل برای تحلیل آماری فرضیه‌های پژوهش استفاده شد.

یافته‌ها

از تعداد ۴۲۷ آزمودنی، ۲۰۸ نفر دختر (۴۸/۷٪) و ۲۱۹ نفر پسر (۵۱/۳٪) بودند. میانگین سنی دانش‌آموزان ۱۶/۱۴ با انحراف معیار ۱/۱۸ بود. سطح تحصیلات مادران به ترتیب ۱۳۵ (۳۱/۶٪) سیکل/ابتدایی، ۱۰۱ نفر (۲۳/۷٪) دیپلم، ۱۶۲ نفر (۳۸/۳٪) کارشناسی، ۲۹ نفر کارشناسی ارشد/دکتری (۶/۸٪) بودند. سطح تحصیلات پدران به ترتیب ۱۱۱ (۲۶٪) سیکل/ابتدایی، ۱۰۶ نفر (۲۴/۸٪) دیپلم، ۱۶۳ نفر (۳۸/۲٪) کارشناسی، ۴۷ نفر کارشناسی ارشد/دکتری (۱۱٪) بودند.

جدول ۱: نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای نرمال بودن عامل‌ها

مقیاس	میانگین	انحراف استاندارد	کولموگروف اسمیرنوف	سطح معناداری
بی‌ثباتی هیجانی	۳۸/۶۶	۸/۵۳	۰/۸۰	۰/۵۳
باوجدان بودن	۴۴/۲۹	۷/۷۶	۰/۹۴	۰/۹۴
انرژی/برون‌گرایی	۴۴/۰۲	۷/۱۶	۱/۳۴	۰/۰۵۴
توافق‌پذیری	۴۳/۴۲	۶/۹۸	۱/۱۰	۰/۱۷
هوش/گشودگی	۴۳/۱۵	۷/۱۵	۱/۰۸	۰/۱۸

در جدول ۱ میانگین، انحراف استاندارد و نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای

پرسشنامه BFQC برای نرمال بودن توزیع نمرات دانش‌آموزان ارائه شده است. بر اساس نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف، توزیع نمرات در همه زیرمقیاس‌ها نرمال است.

جدول ۲: نتایج ضریب همبستگی پیرسون برای تعیین پایایی بازآزمایی و همسانی درونی ماده‌های

BFQC		
عوامل شخصیتی	همبستگی بازآزمایی به فاصله دو هفته	ضریب آلفای کرونباخ
بی‌ثباتی هیجانی	۰/۸۲**	۰/۷۴
وجدان‌گرایی	۰/۶۱**	۰/۷۸
انرژی/برون‌گرایی	۰/۶۷**	۰/۶۵
توافق‌پذیری	۰/۶۸**	۰/۷۲
هوش / گشودگی	۰/۵۸**	۰/۷۲

**P<۰/۰۰۱

همان‌طور که در جدول ۲ ارائه شده است. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون به منظور تعیین پایایی بازآزمایی در نمونه ۳۰ نفری در فاصله دو هفته نشان داد که پایایی بازآزمایی بی‌ثباتی هیجانی ۰/۸۲، با وجدان بودن ۰/۶۱، انرژی/برون‌گرایی ۰/۶۷، توافق‌پذیری ۰/۶۸، هوش / گشودگی ۰/۵۸ بود. همچنین همسانی درونی از طریق ضریب آلفای کرونباخ برای بی‌ثباتی هیجانی ۰/۷۴، با وجدان بودن ۰/۷۸، انرژی/برون‌گرایی ۰/۶۵، توافق‌پذیری ۰/۷۲، هوش / گشودگی ۰/۷۲ به دست آمد.

جدول ۳: نتایج ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی آیزنگ و عوامل شخصیتی

BFQC							
متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
روان رنجورخویی	۱						
برون‌گرایی	۰/۲۱**	۱					
روان‌پریشی	۰/۳۷**	۰/۲۹**	۱				
بی‌ثباتی هیجانی	۰/۳۹**	۰/۰۱	۰/۰۴	۱			
وجدان‌گرایی	-۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۱۰*	۰/۰۴	۱		
انرژی/برون‌گرایی	-۰/۰۴	۰/۲۷**	۰/۰۹	۰/۱۵**	۰/۵۸**	۱	
توافق‌پذیری	-۰/۰۳	۰/۱۱*	۰/۱۱*	۰/۱۰*	۰/۵۹**	۰/۴۷**	۱
هوش / گشودگی	-۰/۱۰*	۰/۱۵**	۰/۰۳	-۰/۱۳**	۰/۶۵**	۰/۵۶**	۰/۴۹**

داده‌های پرت از طریق غربالگری اولیه داده‌ها با استفاده از محاسبه شاخص‌های توصیفی بررسی شد، سپس برای محاسبه همبستگی متغیرها، ابتدا خطی بودن رابطه آن‌ها از طریق نمودار پراکندگی بررسی شد که تأیید کرد رابطه متغیرها از نوع خطی است و ضریب همبستگی پیرسون مناسب است. همان طوری که در جدول ۳ مشاهده می‌شود نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که روان‌جوړخویی آیزنگ با بی‌ثباتی هیجانی همبستگی مثبت $0.39 (P < 0.01)$ با هوش / گشودگی همبستگی منفی $0.01 (P < 0.05)$ دارد. برون‌گرایی آیزنگ با انرژی/برون‌گرایی و هوش / گشودگی همبستگی مثبت 0.27 و 0.15 دارد $(P < 0.01)$. روان‌پزیری آیزنگ با وجدان‌گرایی و توافق‌پذیری همبستگی مثبت 0.10 و 0.11 دارد $(P < 0.05)$.

جدول ۴: نتایج آزمون تی مستقل، مقایسه ویژگی‌های شخصیتی دختر و پسر

متغیرها	میانگین (انحراف معیار)		نمره t	سطح معناداری
	پسر	دختر		
بی‌ثباتی هیجانی	۳۸/۵۹ (۷/۹۸)	۳۸/۶۳ (۹/۱۳)	۰/۰۴	۰/۹۶
با وجدان بودن	۴۲/۵۱ (۷/۸۴)	۴۶/۱۸ (۷/۲۶)	۵/۰۱	< ۰/۰۰۱
انرژی/برون‌گرایی	۴۲/۵۵ (۷/۷۷)	۴۵/۰۹ (۷/۲۳)	۲/۱۰	۰/۰۳
توافق‌پذیری	۴۱/۴۸ (۶/۸۷)	۴۵/۴۷ (۶/۴۹)	۶/۱۴	< ۰/۰۰۱
هوش / گشودگی	۴۲/۱۶ (۶/۵۶)	۴۴/۱۷ (۷/۶۲)	۲/۹۱	۰/۰۰۴

با توجه به وجود تفاوت‌های جنسیتی در صفات بنیادی شخصیت، نمره‌های دانش‌آموزان دختر و پسر در پنج عامل شخصیت مقایسه شد. در جدول ۴ نتایج حاصل از آزمون تی مستقل نشان داد که بین میانگین نمرات دانش‌آموزان دختر و پسر در عامل شخصیتی بی‌ثباتی هیجانی تفاوتی وجود نداشت، اما دختران نسبت به پسران در عوامل شخصیتی با وجدان بودن، انرژی/برون‌گرایی، توافق‌پذیری، هوش / گشودگی از میانگین نمرات بالاتری بهره‌مند بودند $(P < 0.05)$.

به‌منظور ایجاد جدول هنجاری برای جامعه ایرانی، نمرات استاندارد T و Z برای نمرات خام دانش‌آموزان محاسبه شد که نتایج آن در جداول شماره ۵ - ۹ گزارش شده است.

جدول ۵: نمرات خام و نمرات استاندارد Z و T دانش‌آموزان پسر و دختر در عامل شخصیتی بی‌ثباتی هیجانی

دختران			پسران		
نمره T	نمره Z	نمرات خام	نمره T	نمره Z	نمرات خام
۳۱	-۱/۹۰	۲۰-۲۲	۲۵	-۲/۵	۱۴-۲۲
۳۴	-۱/۶۰	۲۳-۲۵	۳۲	-۱/۷۸	۲۳-۲۶
۳۶	-۱/۳۲	۲۶-۲۷	۳۷	-۱/۳۵	۲۷-۲۹
۳۹	-۱/۰۵	۲۸-۳۰	۴۱	-۰/۹۸	۳۰-۳۲
۴۴	-۰/۴۰	۳۱-۳۵	۴۴	-۰/۵۷	۳۳-۳۵
۵۰	-۰/۰۴	۳۶-۴۱	۵۰	-۰/۳	۳۶-۴۱
۵۵	۰/۵۰	۴۲-۴۵	۵۶	۰/۶۱	۴۲-۴۵
۵۹	۰/۹	۴۶-۴۸	۶۱	۱/۱۰	۴۶-۴۹
۶۲	۱/۲۵	۴۹-۵۲	۶۴	۱/۵۰	۵۰-۵۲
۶۷	۱/۶۷	۵۳-۵۵	۶۹	۱/۸۵	۵۳-۵۵
۷۰	۲	۵۶-۵۸	۷۲	۲/۳۰	۵۶-۵۸
۷۳	۲/۹۰	۵۹-۶۶	۷۵	۳	۵۹-۶۶
۷۸	۳/۲۵	۶۶ به بالاتر	۸۰	۳/۵۰	۶۶ به بالاتر

جدول ۶: نمرات خام و نمرات استاندارد Z و T دانش‌آموزان پسر و دختر در عامل شخصیتی انرژی/بیرون‌گرایی

دختران			پسران		
نمره T	نمره Z	نمرات خام	نمره T	نمره Z	نمرات خام
۲۰	-۳	۲۰-۲۵	۲۸	-۲/۲۳	۲۵-۲۸
۲۳	-۲/۶۵	۲۵-۳۰	۳۴	-۱/۶۵	۲۹-۳۲
۳۱	-۱/۷۸	۳۱-۳۵	۳۷	-۱/۲۱	۳۳-۳۵
۳۸	-۱/۱۲	۳۶-۴۰	۴۱	-۰/۷۶	۳۶-۳۸
۴۴	-۰/۵۷	۴۱-۴۳	۴۶	-۰/۴۲	۳۹-۴۱
۵۰	-۰/۰۹	۴۴-۴۶	۵۰	۰	۴۲-۴۳
۵۴	۰/۴۰	۴۷-۴۹	۵۳	۰/۲۵	۴۴-۴۶
۵۸	۰/۷۵	۵۰-۵۲	۵۷	۰/۶۵	۴۷-۴۹
۶۲	۱/۲۱	۵۳-۵۵	۶۲	۱/۰۵	۵۰-۵۳
۶۶	۱/۷۱	۵۶-۵۸	۶۴	۱/۶۰	۵۴-۵۷
۷۴	۲/۴۲	۵۹-۶۵	۷۲	۲/۲۰	۵۸-۶۲
۸۰	۳	۶۵ به بالاتر	۷۵	۲/۵۳	۶۳ به بالاتر

جدول ۷: نمرات خام و نمرات استاندارد Z و T دانش‌آموزان پسر و دختر در عامل شخصیتی توافق جویی

دختران			پسران		
نمره T	نمره Z	نمرات خام	نمره T	نمره Z	نمرات خام
۲۱	-۲/۹۲	۲۶-۲۷	۲۰	-۳	۲۰-۲۱
۲۴	-۲/۳۸	۲۸-۳۱	۲۳	-۲/۶۸	۲۲-۲۴
۳۲	-۱/۷۵	۳۲-۳۵	۲۶	-۲/۳۱	۲۵-۲۷
۳۶	-۱/۳۷	۳۶-۳۷	۳۳	-۱/۶۰	۲۸-۳۲
۳۹	-۱/۱۰	۳۸-۳۹	۳۹	-۱/۲۵	۳۳-۳۵
۴۲	-۰/۷۸	۴۰-۴۱	۴۴	-۰/۶۵	۳۶-۳۸
۴۶	-۰/۴۰	۴۲-۴۴	۴۷	-۰/۲۹	۳۹-۴۰
۵۰	۰	۴۵-۴۶	۵۰	۰	۴۱-۴۲
۵۳	۰/۳۲	۴۷-۴۹	۵۳	۰/۲۹	۴۳-۴۴
۵۸	۰/۸۵	۵۰-۵۲	۵۶	۰/۵۸	۴۵-۴۶
۶۲	۱/۲۲	۵۳-۵۴	۵۸	۰/۹۴	۴۷-۴۹
۶۵	۱/۶۲	۵۵-۵۶	۶۳	۱/۳۶	۵۰-۵۲
۶۷	۱/۸۴	۵۷-۵۸	۶۸	۱/۸۳	۵۳-۵۵
۷۰	۲/۱۲	۵۹-۶۰	۷۳	۲/۳۱	۵۶-۵۹
۷۳	۲/۸۹	۶۰ به بالاتر	۷۵	۳	۶۰ به بالاتر

جدول ۸: نمرات خام و نمرات استاندارد Z و T دانش‌آموزان پسر و دختر در عامل شخصیتی با وجدان بودن

دختران			پسران		
نمره T	نمره Z	نمرات خام	نمره T	نمره Z	نمرات خام
۲۳	-۲/۸۹	۲۶-۲۷	۱۸	-۳/۲۴	۱۳-۲۱
۲۶	-۲/۴۰	۳۱-۳۰	۲۶	-۲/۴۳	۲۱-۲۶
۲۹	-۲/۰۲	۳۱-۳۳	۳۲	-۱/۷۵	۲۷-۳۰
۳۴	-۱/۶۱	۳۴-۳۵	۳۶	-۱/۳۷	۳۱-۳۳
۳۷	-۱/۳۳	۳۶-۳۷	۴۰	-۰/۹۵	۳۴-۳۶
۴۰	-۱/۰۷	۳۸-۳۹	۴۴	-۰/۵۸	۳۷-۳۹
۴۲	-۰/۷۷	۴۰-۴۱	۴۸	-۰/۲۶	۴۰-۴۱
۴۶	-۰/۴۴	۴۲-۴۵	۵۰	۰/۰۰	۴۲-۴۳
۵۰	-۰/۰۷	۴۶-۴۷	۵۲	۰/۲۶	۴۴-۴۵
۵۳	۰/۳۲	۴۸-۴۹	۵۵	۰/۴۸	۴۶-۴۷
۵۶	۰/۵۹	۵۰-۵۱	۵۹	۰/۸۳	۴۸-۵۰
۶۰	۰/۹۴	۵۲-۵۴	۶۲	۱/۱۴	۵۱-۵۲
۶۳	۱/۳۶	۵۵-۵۷	۶۵	۱/۴۹	۵۳-۵۵
۶۸	۱/۷۸	۵۸-۶۰	۶۸	۱/۷۸	۵۶-۵۷
۷۱	۲/۲۰	۶۱-۶۴	۷۱	۲/۲۳	۵۸-۶۱
۷۴	۲/۷۹	۶۵ به بالاتر	۷۴	۲/۷۴	۶۲ به بالاتر

جدول ۹: نمرات خام و نمرات استاندارد Z و T دانش‌آموزان پسر و دختر در عامل شخصیتی هوش/گشودگی

دختران			پسران		
نمره T	نمره Z	نمرات خام	نمره T	نمره Z	نمرات خام
۲۵	-۲/۳۰	۲۴-۲۷	۲۵	-۲/۵۲	۲۵-۲۶
۳۰	-۲/۰۶	۲۸-۲۹	۲۹	-۲/۰۶	۲۷-۲۹
۳۳	-۱/۷۳	۳۰-۳۲	۳۲	-۱/۷۷	۳۰-۳۱
۳۶	-۱/۴۰	۳۳-۳۴	۳۶	-۱/۴۷	۳۲-۳۳
۳۹	-۱/۱۳	۳۵-۳۶	۴۰	-۱/۰۷	۳۴-۳۶
۴۲	-۰/۸۱	۳۷-۳۹	۴۴	-۰/۶۶	۳۷-۳۹
۴۶	-۰/۳۹	۴۰-۴۲	۴۸	-۰/۲۳	۴۰-۴۱
۴۹	-۰/۰۸	۴۳-۴۴	۵۰	۰/۱۰	۴۲-۴۳
۵۰	۰/۰۹	۴۴-۴۵	۵۳	۰/۳۵	۴۴-۴۵
۵۳	۰/۳۰	۴۶-۴۷	۵۷	۰/۶۴	۴۶-۴۷
۵۶	۰/۵۷	۴۸-۴۹	۶۱	۱/۰۳	۴۸-۵۰
۵۸	۰/۸۹	۵۰-۵۲	۶۴	۱/۴۸	۵۱-۵۳
۶۳	۱/۲۹	۵۳-۵۵	۷۰	۱/۹۵	۵۴-۵۶
۶۹	۱/۸۵	۵۶-۶۰	۷۵	۲/۶۰	۵۷-۶۰
۷۵	۲/۴۹	۶۱ به بالاتر	۸۰	۳/۲۵	۶۱ به بالاتر

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین روان‌رنجورخوبی آیزنگ با عامل بی‌ثباتی هیجانی همبستگی مثبت وجود دارد. این یافته حاکی از تشابه سنجشی دو ابزار است. بین برون‌گرایی آیزنگ با انرژی/برون‌گرایی و هوش/گشودگی همبستگی مثبت وجود داشت. به طوری که صفات پرانرژی بودن و گشودگی به تجربه، از ویژگی‌های افراد برون‌گرا در نظریه آیزنگ است. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که روان‌پریشی آیزنگ با وجدان‌گرایی و توافق‌پذیری همبستگی مثبت دارد. این یافته همخوان با یافته‌های پژوهش باربارانلی، کپارا و راباسکا^۱ (۲۰۰۳) و موریس، مسترز و دیدرن^۲ (۲۰۰۵) است. در پژوهش باربارانلی، فیدا، پارسیلو^۳ و همکاران (۲۰۰۸) روایی تشخیصی واگرا و همگرایی حاصل از گزارش معلمان و والدین تأیید شده است. در پژوهش دیگری همگرایی

1. Barbaranelli, Caprara & Rabasca
2. Muris, Meesters & Diederer
3. Barbaranelli, Fida & Paciello

بالایی بین خودگزارشی، والدگزارشی و معلم گزارشی ویژگی‌های شخصیتی گزارش شده است. وظیفه‌شناسی و بی‌ثباتی هیجانی پیش‌بینی‌کننده برون‌ریزی مشکلات بودند. عوامل پرسشنامه ۵ عامل شخصیتی کودکان با ابعاد پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی آیزنگ روایی همزمان خوبی داشتند (باربارانلی و همکاران، ۲۰۰۳).

پژوهش موریس، مسترز و دیدرن^۱ (۲۰۰۵) که در نمونه نوجوانان هلند نشان داد که پرسشنامه پنج عامل بزرگ کودکان و نوجوانان (BFQ-C) از روایی همزمان بالایی با پرسشنامه شخصیت آیزنگ^۲ (JEPQ) بهره‌مند است. پژوهش وریک و موریس^۳ (۲۰۱۲) در نمونه بیماران بالینی و غیربالینی اضطرابی، ۰/۸۷ تا ۰/۷۵ در نمونه بالینی و در نمونه غیربالینی ۰/۸۶ الی ۰/۷۹ گزارش شده است. هر دو نمونه پژوهش از سطح بالای روان رنجورخویی بهره‌مند بودند. در پژوهش بوارد، سیگل و لارنت^۴ (۲۰۱۲) کودکان دارای ADHD نمرات بالاتری در برون‌گرایی BFQ-C نسبت به کودکان گروه کنترل دریافت کردند.

نتایج حاصل از ضریب آلفای کرونباخ برای همسانی درونی به ترتیب برای بی‌ثباتی هیجانی ۰/۷۴، با وجدان بودن ۰/۷۸، انرژی/برون‌گرایی ۰/۶۵، توافق‌پذیری ۰/۷۲، هوش/گشودگی ۰/۷۲ به‌دست آمد. بر اساس یافته‌های این پژوهش بی‌ثباتی هیجانی، انرژی/برون‌گرایی، توافق‌پذیری و هوش/گشودگی از پایایی نسبتاً خوب بهره‌مند هستند. همچنین زیرمقیاس با وجدان بودن از پایایی مقبول بهره‌مند است. یافته‌های این پژوهش در زیرمقیاس‌های بی‌ثباتی هیجانی، انرژی/برون‌گرایی، توافق‌پذیری و هوش/گشودگی همخوان با پژوهش موریس و همکاران (۲۰۰۵) می‌باشد. در پژوهش وریک و موریس^۵ (۲۰۱۲) پایایی ضریب آلفای کرونباخ در نمونه بیماران بالینی ۰/۸۷ الی ۰/۷۵ و در نمونه غیربالینی ۰/۸۶ الی ۰/۷۹ گزارش شده است. پژوهش موریس و همکاران (۲۰۰۵) که در نمونه نوجوانان هلند انجام شده، نشان داد که پایایی درونی (آلفای کرونباخ) زیرمقیاس‌های BFQ-C بین ۰/۷۱ الی ۰/۸۳ بودند. همچنین ولی‌نژاد (۱۳۹۱) بر آلفای کرونباخ مابین ۰/۶۴ الی ۰/۷۸ تأکید کرده است.

1. Muris, Meesters & Diederens
2. Eysenck Personality Questionnaire
3. Vreeke & Muris
4. Bouvard, Sigel & Laurent
5. Vreeke & Muris

آفایوسفی و ملکی (۱۳۹۰) نیز همسانی درونی کل را ۰/۸۱ گزارش کرده‌اند. نتایج حاصل از پایایی بازآزمایی در نمونه ۳۰ نفری در فاصله دو هفته‌ای نشان داد که پایایی بازآزمایی بی‌ثباتی هیجانی ۰/۸۲، با وجدان بودن ۰/۶۱، انرژی/برون‌گرایی ۰/۶۷، توافق‌پذیری ۰/۶۸، هوش/گشودگی ۰/۵۸ بود. بر اساس یافته‌های این پژوهش هیجانی/بی‌ثباتی از پایایی خیلی خوب، زیرمقیاس‌های وجدان‌گرایی، انرژی/برون‌گرایی و توافق‌پذیری از پایایی خوب بهره‌مند هستند. همچنین هوش/گشودگی از پایایی ضعیف، اما مقبول بهره‌مند است.

بخش دیگری از یافته‌ها نتایج نشان داد که بین میانگین نمرات دانش‌آموزان دختر و پسر در عامل شخصیتی بی‌ثباتی هیجانی تفاوتی وجود نداشت. اما دختران نسبت به پسران در عوامل شخصیتی وجدان‌گرایی، انرژی/برون‌گرایی، توافق‌پذیری، هوش/گشودگی از میانگین نمرات بیش‌تری بهره‌مند بودند. پژوهش موریس و همکاران (۲۰۰۵)، که در نمونه نوجوانان هلند انجام شده، نشان داد که دختران نسبت به پسران توافق‌پذیری، همدردی عاطفی، رفتارهای اجتماع‌پسندانه بالا و گشودگی به تجربه/هوش، روان‌پریشی، مشکلات ارتباطی پایین‌تر داشتند.

پژوهش حاضر نشان‌دهنده حصول خصوصیات روانسنجی پرسشنامه پنج عاملی کودکان و نوجوانان در جامعه دانش‌آموزان مقطع متوسطه ایرانی است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود در ارزشیابی صفات شخصیتی نوجوانان و همچنین تصمیم‌گیری درباره انتخاب رشته و هدایت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه که در آستانه جهت‌گیری رشته تحصیلی و شغلی هستند با استفاده از این ابزار بر متناسب‌سازی رشته تحصیلی و خصوصیات فردی دانش‌آموز توجه شود. همچنین به نظر می‌رسد این ابزار می‌تواند در بررسی و شناسایی عوامل روان‌شناختی به‌ویژه شخصیتی مؤثر در مسائل و مشکلات تحصیلی و آموزشی سودمند باشد. همچنین مشاوران مدارس می‌توانند در ارائه مشاوره‌های تربیتی برای دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها از این ابزار استفاده کنند.

منابع

- آقایوسفی، علیرضا، ملکی، بهرام (۱۳۹۰). رگه‌های شخصیتی پیش‌بینی کننده نشانگان افسردگی در کودکان. *مجله روانشناسی بالینی*، ۳(۱): ۹-۱۷.
- بخشی پور، عباس و یاقویان، صنم. (۱۳۸۵). ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه آیزنگ (فرم کوتاه). *روانشناسی معاصر*. ۱(۲)، ۱۲-۳.
- گروسی فرشی، میرتقی، مهریار، امیرهوشنگ و قاضی طباطبایی، سیدمحمود (۱۳۸۰). کاربرد آزمون جدید شخصیتی نئو (NEO) و بررسی تحلیل ویژگی‌ها و ساختار عاملی آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های ایران. *علوم انسانی الزهراء*، ۱۱(۳۹)، ۱۹۸-۱۷۳.
- گروسی فرشی، میرتقی (۱۳۸۰). *رویکردهای نوین در ارزیابی شخصیت*. تبریز: جامعه پژوه.
- لاینون، ریچارد آی، و گوداشتاين، لئونارد دی (۱۳۸۲). *ارزیابی شخصیت*. ترجمه سیامک نقش‌بندی، تهران: روان.
- ولی نژاد، فاطمه (۱۳۹۱). *بررسی رابطه بین باورها در مورد ظاهر و صفت شخصیت در دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر تبریز*. پایان‌نامه کارشناسی روان‌شناسی عمومی، دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, M. W. (1985). *Personality and individual differences*. New York: Plenum Press.
- Barbaranelli, C., Caprara, G., & Rabasca, A. (1998). *Manuale del BFQ-C Big Five Questionnaire Children*. O.S. Organizzazioni Speciali, Firenze.
- Barbaranelli, C., Caprara, G., Rabasca, A., & Pastorelli, C. (2003). A questionnaire for measuring the Big Five in late childhood. *Personality and Individual Differences*, 34: 645-664.
- Barbaranelli C., Fida, R., Paciello, M., Giunta, LD & Caprara, GV. (2008). Assessing personality in early adolescence through self-report and other-ratings a multitrait-multimethod analysis of the BFQ-C. *Personality and Individual Differences*, 44, 876-886.
- Bouvard M, Sigel L.& Laurent A.(2012). A study of temperament and personality in children diagnosed with attention-deficit hyperactivity disorder (ADHD). *Encephale*, 38(5), 418-25.
- Caspi, A., Roberts, B. W., & Shiner, R. L. (2005). Personality development:

- Stability and change. *Annual Review of Psychology*, 56(3), 453-484.
- Holgado-Tello, F. P., Carrasco-Ortiz, M. A., del Barrio., & Gándara, M. V., Chacón, Moscoso., S. (2009). Factor analysis of the Big Five Questionnaire using polychoric correlations in children. *Quality & Quantity journal*, 43, 75-85.
- Holgado-Tello, F. P., Carrasco-Ortiz, M. A., del Barrio., & Gándara, M. V., Chacón, Moscoso., S. (2009). Factor analysis of the Big Five Questionnaire using polychoric correlations in children. *Qual Quant*, 43, 75-85.
- Laidra, K., Pullmann, H., & Allik, J. R. (2007). Personality and intelligence as predictors of academic achievement: A cross-sectional study from elementary to secondary school. *Personality and Individual Differences*, 42, 441-451.
- Muris, P., Meesters, C., & Diederens, R. (2005). Psychometric properties of the Big Five Questionnaire for Children (BFQ-C) in a Dutch sample of young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 38, 1757-1769.
- Tiwari, T., Singh, A., & Singh, I. (2009). The short-form revised Eysenck personality questionnaire: A Hindi edition (EPQRS-H). *Industrial Psychiatry Journal*, 18(1), 27-31
- Vreeke, L.J., & Muris. P. (2012). Relations Between Behavioral Inhibition, Big Five Personality Factors, and Anxiety Disorder Symptoms in Non-Clinical and Clinically Anxious Children. *Child Psychiatry Human Development*, 43(6), 884-894.